
ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ

ԳԵՈՐԳԻ ԱՎԵՏԻՄՅԱՆ

Պետական կառավարման արդյունավետության հիմնահարցերը ուսումնասիրվում և լայնորեն քննարկվում են ինչպես հանրության, այնպես էլ առանձին պետական և ոչ պետական հաստատությունների կողմից: Առաջ են քաշվում զանազան վարկածներ, որոնցով վեր են հանվում կառավարման չհամակարգվածությունը, բարձիթողումներն ու ձևախեղումները: Մինչդեռ, երկրի կառավարման համակարգի արդյունավետությունը անչափ կարևոր է տնտեսական զարգացման համար, քանի որ հենց «կառավարման որակից» է կախված սահմանադրական նորմերի առավելագույն իրացվելիության աստիճանը: Սահմանադրական նորմերը իրական կյանքում արտացոլելու, սահմանադրական դեֆիցիտը չափելու և այն կրճատելու նպատակով տարբեր հեղինակների կողմից առաջադրվում են արդյունավետ կառավարման մեթոդաբանական լուծումներ ու գործիքակազմ¹:

Կառավարման արդյունավետությունը ուղղակի ազդող գործոն է տնտեսական ցուցանիշների վրա: Կառավարման համար անհրաժեշտ պետական ծախսերը ունեն բավական բարձր տեսակարար կշիռ երկրի համախառն ներքին արդյունքում (օր.՝ ՀՀ-ում 2015 թ. այն կազմել է մոտ 28%), իսկ ծախսերի սահմանային արդյունավետության մակարդակը նշանակալիորեն ազդում է երկրի մակրոտնտեսական վիճակի վրա: Միաժամանակ, տնտեսական զարգացման համար նշանակալի է նաև պետական կառավարման գործառնական արդյունավետությունը, այն է՝ կառավարության կողմից անհրաժեշտ ինստիտուտների/գերատեսչությունների ստեղծումը, վերջիններիս արդյունավետ կառավարումը, իրավահավասար և արդարացի կանոնների սահմանումը տնտեսական բոլոր գործակալների համար և այլն: Այլ խոսքով, տնտեսական զարգացման անհրաժեշտ նախադրյալների ապահովումը նշանակում է համապատասխան օրենսդրության առկայություն (օր.՝ սահմանադրություն, օրենսգրքեր, այլ իրավական ակտեր), օրենսդրական կարգավորումների առավելագույն իրացվելիությանն ուղղված իրավական, քաղաքական, սոցիալ-տնտեսական

---

¹ Стé u օրինակ՝ **Саргсян Г.** Некоторые подходы к разработке инструментария и методов реализации конституционной диагностики // "Конституционное правосудие в новом тысячелетии". Ер., 2016, էջ 78-93:

ինստիտուտների և իրապես անկախ դատական համակարգի առկայություն:

Այսպիսով, օպտիմալ կառավարման իմաստով կարևոր են դառնում ինչպես պետական ծախսերի արդյունավետ կառավարումը, այնպես էլ հենց կառավարման գործառական արդյունավետության մակարդակը: Այստեղից հարց է առաջանում. ո՞ր գործոններն են ազդում կառավարման արդյունավետության վրա: Վերջինս՝ որպես համընդգրկուն կատեգորիա, կախված է տնտեսական, իրավական և ժողովրդավարական գանազան ցուցանիշներից: Այս հոդվածում մեր նպատակն է ներկայացնել մասնավորապես կոռուպցիայի մակարդակի կապը կառավարման արդյունավետության հետ:

Կոռուպցիայի մակարդակը Հայաստանի Հանրապետությունում (համեմատական վերլուծություն): Պետական և հանրային ինստիտուտներում, ինչպես նաև ամբողջ երկրում առկա կոռուպցիայի փաստացի մակարդակի գնահատման կառուցակարգերից մեկը խորքային հարցումներն են և այդ հարցումների վրա հիմնված փորձագիտական գնահատականները: Այս տեսակի գնահատականներից են, օրինակ, կոռուպցիայի ընկալման համաթիվը՝ ԿՀՀ (CPI - Corruption Perceptions Index), որը յուրաքանչյուր տարի գնահատվում և հրապարակվում է «Թրանսփարենսի ինթերնեյշնալի» (Transparency International) կողմից, կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրը՝ ԿՀԲ (GCP - Global Corruption Barometer) և այլն: Ստորև ներկայացված են 2013 թ. ԿՀԲ-ի, ինչպես նաև 2010-2015 թթ. ընթացքում ԿՀՀ-ի արդյունքները Հայաստանի համար՝ համեմատելով Արևելյան Եվրոպայի և ԱՊՀ որոշ երկրների հետ: Նշենք, որ այս համատեքստում կան նաև այլ համեմատություններ: Օրինակ՝ Գ. Հարությունյանի «Կոռուպցիայի պետաիշխանական դիմագծի մերօրյա դրսևորումները»² հոդվածում ներկայացված են «Իրավունքի գերակայության ինդեքս» ծրագրի և ԱՄՆ «Ազատության տուն» կազմակերպության հետազոտությունների հիման վրա կատարված դիտարկումներ: Կոռուպցիայի համատեքստում կատարվել են երկրների դասակարգումներ/խմբավորումներ: Առանձնացված խմբերից մեկում, օրինակ, ներառված են Իտալիան, Հունաստանը, Խորվաթիան, Ռումինիան, Չինաստանը և այլն: Թեպետ այդ ծրագրում Հայաստանը և մի շարք այլ երկրներ ներառված չեն, այնուամենայնիվ «Ազատության տուն» կազմակերպության և «Իրավունքի գերակայության ինդեքս» ծրագրի շրջանակներում Վրաստանի, Ռուսաստանի, Ուկրաինայի, Չեխիայի և Հայաստանի վերաբերյալ տվյալների համադրմամբ կատարված հաշվարկները վկայում են, որ Հայաստանը նույնպես կարող էր ընդգրկվել այս խմբում:

² Տե՛ս Գ. Հարությունյան, Կոռուպցիայի պետաիշխանական դիմագծի մերօրյա դրսևորումները, «Առավոտ» օրաթերթ, 18.02.2016:

Աղյուսակ 1

Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետր³ 2013 (այլ երկրների, համաշխարհային միջինի և թվարկված երկրների միջին ցուցանիշի համեմատությամբ)

Երկիր	Կուսակցություններ	Խորհրդարանական, օրենսդիր իշխանություն	Ոստիկանություն	Քիզնետ, մասնավոր հատված	Լրատվամիջոցներ	Պետական պաշտոնյաներ, հանրային ծառայողներ	Դատական համակարգ	ՀԳ-ներ	Կրոնական կազմակերպություններ	Զինված ուժեր	Կրթական համակարգ	Ստոռապահական ինստրկներ
Համաշխարհային միջին	4	3.6	3.7	3.3	3.1	3.6	3.6	2.7	2.6	2.9	3.1	3.3
Թվարկված երկրների միջին	4	3.6	3.6	3.4	3.1	3.6	3.7	2.7	2.5	2.8	3.2	3.6
Հայաստան	4	3.7	3.9	3.5	3	4	4	2.8	2.9	3.2	3.7	4
Ադրբեջան	3	2.5	2.9	2.8	2.5	2.8	3.1	2.5	2.3	2.5	2.8	3.1
Վրաստան	3	3	2.5	2.8	3.2	2.6	3.4	2	1.6	1.9	2.4	2.8
Մոլդովա	4	4.2	4.2	3.6	3	4	4.3	2.9	2.3	3.2	3.7	4.1
Ռուսաստան	4	4.3	4.5	3.6	3.7	4.6	4.4	3.3	3.1	4	4	4.1
Ուկրաինա	4	4.2	4.4	3.9	3.4	4.3	4.5	3.2	3	3.5	4	4.2
Ղազախստան	3	2.6	3.9	3.2	2.4	3.5	3.8	2.6	2.1	2.9	3.6	3.6
Էստոնիա	4	3.1	2.6	3.3	2.6	3.2	2.8	2.4	2.1	2	2.3	2.7
Լատվիա	4	3.7	3.5	3.4	3	3.8	3.5	2.4	2.1	2.3	2.5	3.4
Լիտվա	4	4.3	3.9	3.6	3.3	3.9	4.3	2.6	2.5	2.4	3.2	4.1
Թուրքիա	4	3.5	3	3.4	3.6	3.2	3.1	3	3.1	2.9	3.2	3.2

Աղյուսակ 1-ում ըստ ոլորտների/հաստատությունների ներկայացված են կոռուպցիայի մակարդակի վերաբերյալ հանրային կարծիքի գնահատականներ: Աղյուսակը կազմելու համար իրականացվել են հարցումներ, որոնց ՀՀ-ում մասնակցել են 1068 բնակիչ (18 տարեկանից բարձր), և հարցման մեթոդ է ընտրվել դեմ առ դեմ հարցումը:

³ Տե՛ս http://transparency.am/storage/GCB2013_Tables_am.pdf

Հարցվողներին առաջարկվել է գնահատել յուրաքանչյուր ոլորտի/հաստատության կոռումպացվածության աստիճանը 1-5 բալային սանդղակով, որտեղ 5 բալը նշանակում է բարձր կոռուպցիոն մակարդակ տվյալ ոլորտում/հաստատությունում, իսկ 1 բալը՝ կոռուպցիայի ցածր մակարդակ/բացակայություն: Մտացված արդյունքները համադրվել են համաշխարհային միջին գնահատականների և թվարկված երկրների միջին գնահատականների հետ: Յուրաքանչյուր տողում ամենաբարձր կոռուպցիոն գնահատական պարունակող ոլորտները/հաստատությունները մզացված են:

Ըստ այդմ՝ համաշխարհային միջին ցուցանիշների համաձայն՝ հանրային կարծիքը ամենակոռումպացված ոլորտ/հաստատություն է համարում կուսակցությունները (3.8 միավոր): Թվարկված երկրների միջին ցուցանիշների համաձայն՝ ըստ հանրային կարծիքի՝ ամենակոռումպացված ոլորտ/հաստատությունը դատական համակարգն է (3.7 միավոր): ՀՀ-ում, ինչպես երևում է աղյուսակից, առավել բարձր կոռուպցիոն մակարդակ առկա է հանրային ծառայությունների ոլորտում, դատական համակարգում և առողջապահական հիմնարկներում (բոլորը ստացել են 4 գնահատական): Փոքր-ինչ «վիճում» է ՀՀ ոստիկանությունը (3.9 միավոր): Իսկ ամենացածր կոռուպցիայի մակարդակ առկա է հասարակական կազմակերպություններում (2.8 բալ): Եթե համեմատենք համաշխարհային միջինի հետ, ապա ՀՀ-ում միջինից ցածր կոռուպցիան, ըստ հարցվածների, առկա է միայն կուսակցություններում և լրատվամիջոցներում: Իսկ թվարկված երկրների միջին ցուցանիշի համեմատ՝ ՀՀ-ում միջինից ցածր կոռուպցիա առկա է միայն լրատվամիջոցներում:

Աղյուսակ 2-ում ներկայացված է Հայաստանի կոռուպցիայի ընկալման համաթիվը 2010-2015 թվականներին՝ այլ երկրների համեմատությամբ:

Ինչպես երևում է աղյուսակ 2-ից, 2010-2015 թթ. Հայաստանը տատանվել է 26-37 միջակայքում, ինչը, թերևս, բավական ցածր ցուցանիշ է: Եթե համեմատենք այլ երկրների հետ (ԱՊՀ երկրներ, հարևան երկրներ), ապա կարող ենք արձանագրել, որ Հայաստանը այդ ժամանակային միջակայքում միշտ ունեցել է թվարկված երկրների միջինից ավելի ցածր ցուցանիշ: Ավելին, նույն եզրահանգումը կարելի է անել՝ Հայաստանը համեմատելով համաշխարհային միջին ցուցանիշի հետ: Նկատելի է նաև, որ 2010-2015 թթ. ընթացքում Հայաստանը բարելավել է իր դիրքերը ԿԸՀ-ի իմաստով: Բացառություն է 2015 թվականը 2014-ի համեմատությամբ, երբ մեր երկրում ԿԸՀ-ն անկում է ապրել՝ 37 միավորից հասնելով մինչև 35-ի:

Կոռուպցիայի ընկալման համաթիվը⁴ (ԿԸՀ) Հայաստանի համար 2010-2015 թթ. ժամանակային միջակայքում՝ այլ երկրների, համաշխարհային միջինի և թվարկված երկրների միջին ցուցանիշի համեմատությամբ

Երկիր/ԿԸՀ	2010 թ.	2011 թ.	2012 թ.	2013 թ.	2014 թ.	2015 թ.
Համաշխարհային միջին	40	40	43.3	42.7	43.2	42.6
Թվարկված երկրների միջին	35.7	35.5	40.6	41.4	42	41.9
Հայաստան	26	26	34	36	37	35
Ադրբեջան	24	24	27	28	29	29
Վրաստան	38	41	52	49	52	52
Մոլդովա	29	29	36	35	35	33
Ռուսաստան	21	25	28	28	27	29
Ուկրաինա	24	23	26	25	26	27
Ղազախստան	29	27	28	26	29	28
Էստոնիա	65	64	64	68	69	70
Լատվիա	43	42	49	53	55	55
Լիտվա	50	48	54	57	58	61
Թուրքիա	44	42	49	50	45	42

Կոռուպցիան, արդյունավետ կառավարումը և տնտեսական աճը: Ինչպես արդեն նշվեց, արդյունավետ կառավարումը կարևոր գործոն է տնտեսական զարգացման համար: Այս են վկայում տնտեսամաթեմատիկական լայնածավալ վերլուծություններն ու գնահատումները: Համաձայն Նորթի⁵ ինստիտուտներն ու կառավարությունը մարդու կողմից ստեղծված սահմանափակումների համակարգ են, որը բավական մեծ ազդեցություն ունի տնտեսական գործակալների որոշումների ընդունման վրա: Ուստի արդյունավետ կառավարումը, որն ավելի է նպաստում արդյունավետ աշխատանքի բաժանմանը, արտադրողական ներդրումների ներգրավմանը, սոցիալ-տնտեսական քաղաքականության իրականացմանը, նպաստում է արձանագրելու տնտեսական աճի ավելի բարձր ցուցանիշ⁶: Մյուս կողմից, համաձայն Հոլլի և Ջոնսի⁷, եթե արդյունավետ կառավարումը նպաստում է տնտեսական աճին, ապա վատ կառավար-

⁴ Տե՛ս <http://transparency.am/hy/cpi>

⁵ Տե՛ս **North D. C.**, Institutions, Institutional Change, and Economic Performance, New York: Cambridge University Press, 1990:

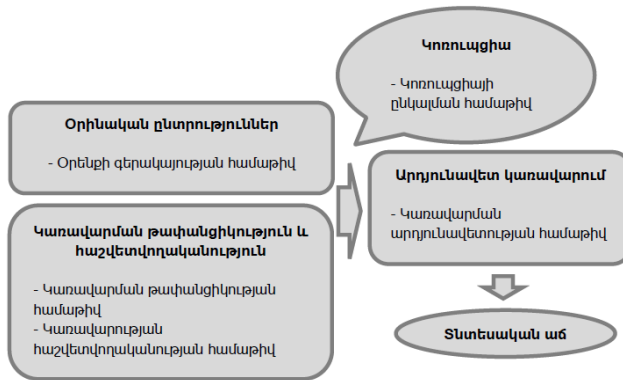
⁶ Տե՛ս **United Nations**, Investing in Development; A practical Plan to Achieve the Millennium Development Goals, Millennium Project Report to the UN Secretary General:

⁷ Տե՛ս **Hall, Robert E., Jones C. I.**, Why Do Some Countries Produce so Much More Output per Worker Than Others?, Quarterly Journal of Economics, 1999, 114(1), էջ 83-116:

րումը՝ սեփականության իրավունքի իրացվածության ցածր աստիճանը, իրավունքի գերակայության ցածր մակարդակը, ոչ օպտիմալ հարկային համակարգի առկայությունը, կոռուպցիայի բարձր մակարդակը, հանգեցնում է հանրային բարեկեցության անխուսափելի անկման:

Ի լրումն վերը նշված պնդումների կատարված բազմաթիվ փորձագիտական գնահատականները⁸ փաստում են կառավարման արդյունավետության և տնտեսական աճի դրական կախվածության մասին: Այսպիսի ուսումնասիրություններից են, օրինակ, Ալամի, Քիթենջի և Բեդանի, Աճեմօղլու, Ջոնսոնի և Ռոբինսոնի, Աճեմօղլու և Ռոբինսոնի, Բարրոյի, Նաքի և Քիֆերի, Կաուֆմանի և Քրեյի, Կաուֆմանի, Քրեյի և Մաստուցիի հետազոտությունները և այլն:

Նկար 1

Այսպիսով, ընդունելով կառավարման արդյունավետության և տնտեսական աճի դրական կախվածությունը, հետաքրքրական է դառնում նաև ուսումնասիրել կառավարման արդյունավետության վրա ազդող գործոնները: Համաձայն Ադսերայի, Բոիքսի և Փեյնի⁹, դեմոկրատիկ միջավայրում արդյունավետ մակրո կառավարումը ենթադրում է առնվազն երկու անհրաժեշտ պայմանների առկայություն՝ (ա) օրինական ընտրություններ և (բ) թափանցիկ և հաշվետվողական կառավարում, որոնք ապահովում են տեղեկացված ընտրազանգվածի ռացիոնալ որո-

⁸ Տե՛ս **Rafayet Alam, Kitenge E., Bedane** Economics Bulletin, 2017, **Volume B.**, "Government Effectiveness and Economic Growth", 37, Issue 1, էջ 222-227, **Acemoglu D., Johnson S., Robinson J. A.**, The colonial origins of comparative development: An empirical investigation, American Economic Review, 2001, 91 (5), էջ 1369-1401, **Acemoglu D., Robinson J.**, The role of institutions in growth and development, Review of Economic Institutions, 2010, 1 (2), **Barro, R. J.**, Determinants of economic growth: A cross-country empirical study, MIT Press, 1998, **Knack S., Keefer P.**, Institutions and economic performance: Cross-country tests using alternative institutional measures, Economics and Politics, 1995, 7 (3), էջ 207-227, **Kaufmann D., & Kraay A.**, Growth without Governance, Economia, 2002, 3(1), էջ 169- 229, **Kaufmann D., Kraay A., Mastruzzi M.**, Governance matters VII: Governance indicators for 1996-2007, World Bank Policy Research Paper, 2008:

⁹ Տե՛ս **Adserà A., Boix C., Payne M.**, Are You Being Served? Political Accountability and Quality of Government, J. Law Econ Organ., 2003, 19 (2), էջ 445-490:

շում կայացնելու հնարավորություն: Այս մեխանիզմի օպտիմալ իրացվելիության զսպիչ գործոն կարող է դառնալ կոռուպցիան: Ստորև (նկ. 1) ներկայացված են կառավարման արդյունավետության վրա ազդող որոշ գործոններ (յուրաքանչյուր գործոնի ներքևում ներկայացված է այդ գործոնը բնութագրող/մոտարկող թվային ցուցանիշի անվանումը):

Մոդելի նկարագրությունը: Կոռուպցիայի ազդեցությունը կառավարման արդյունավետության վրա գնահատելու համար օգտագործվել է հետևյալ գծային ռեգրեսիոն մոդելը (պանելային տվյալների դիտարկմամբ)

$Y_{it} = const. + \beta_k X_{kit} + \varepsilon_{it}$ (1), որտեղ t -րդ ժամանակահատվածի համար՝

Y_{it} -ն կախյալ փոփոխականն է i -րդ երկրի համար,

X_{kit} -ն k -րդ բացատրող փոփոխականն է i -րդ երկրի համար,

β_k -ն k -րդ բացատրող փոփոխականի գործակիցն է,

ε_{it} -ն գնահատման սխալն է:

Գնահատման համար, մասնավորապես, օգտագործվել են 5 բացատրող փոփոխականներ, և դիտարկվել են 5 մոդելներ

($k = 1, k = 2, k = 3, k = 4, k = 5$ դեպքեր)՝

$Y_{it} = const. + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + \beta_4 X_{4it} + \beta_5 X_{5it} + \varepsilon_{it}$ (2),

որտեղ t -րդ ժամանակահատվածի համար՝

Y_{it} -ն կառավարման արդյունավետության համաթիվն է i -րդ երկրի համար,

X_{1it} -ն կոռուպցիայի ընկալման համաթիվն է i -րդ երկրի համար,

X_{2it} -ն մարդկային զարգացվածության համաթիվն է i -րդ երկրի համար,

X_{3it} -ն օրենքի գերակայության համաթիվն է i -րդ երկրի համար t -րդ ժամանակահատվածում,

X_{4it} -ն կառավարման թափանցիկության համաթիվն է i -րդ երկրի համար,

X_{5it} -ն կառավարության հաշվետվողականության համաթիվն է i -րդ երկրի համար,

ε_{it} -ն գնահատման սխալն է:

Գնահատման համար անհրաժեշտ տվյալները ձեռք են բերվել չորս հիմնական միջազգային շտեմարանների («Թրանսփարենսի ինթերնեյշնալ» հակակոռուպցիոն կազմակերպություն, Համաշխարհային բանկ, ՄԱԿ-ի մարդկային զարգացման գրասենյակ, Համաշխարհային տնտեսական ֆորում): Տվյալների շարքը ունի հետևյալ նկարագրությունը.

Y_{it} -ն կառավարման էֆեկտիվության համաթիվն է i -րդ երկրի համար t -րդ ժամանակահատվածում: Համաթիվը տատանվում է [-2.5, 2.5] միջակայքում, որտեղ -2.5 միավորը նկարագրում է կառավարման բացարձակապես անարդյունավետ մակարդակը:

X_{1it} -ն կոռուպցիայի ընկալման համաթիվն է i -րդ երկրի համար

t-րդ ժամանակահատվածում: Համաթիվը տատանվում է [0, 100] միջակայքում, որտեղ 0 միավորը նկարագրում է կոռուպցիայի առկայության բացարձակ բարձր մակարդակը:

X_{2it} -ն մարդկային զարգացածության համաթիվն է *i*-րդ երկրի համար *t*-րդ ժամանակահատվածում: Համաթիվը տատանվում է [0, 100] միջակայքում, որտեղ 0 միավորը նկարագրում է մարդկային զարգացվածության բացարձակ ցածր մակարդակը:

X_{3it} -ն իրավունքի գերակայության համաթիվն է *i*-րդ երկրի համար *t*-րդ ժամանակահատվածում: Համաթիվը տատանվում է [-2.5, 2.5] միջակայքում, որտեղ -2.5 միավորը նկարագրում է օրենքի գերակայության բացարձակ ցածր մակարդակը:

X_{4it} -ն կառավարման թափանցիկության համաթիվն է *i*-րդ երկրի համար *t*-րդ ժամանակահատվածում: Համաթիվը տատանվում է [1, 7] միջակայքում, որտեղ 1 միավորը նկարագրում է կառավարման թափանցիկության բացարձակ ցածր մակարդակը:

X_{5it} -ն կառավարության հաշվետվողականության համաթիվն է *i*-րդ երկրի համար *t*-րդ ժամանակահատվածում: Համաթիվը տատանվում է [1, 7] միջակայքում, որտեղ 1 միավորը նկարագրում է կառավարության հաշվետվողականության բացարձակ ցածր մակարդակը:

Գնահատման համար օգտագործվել են պանելային տվյալներ, որոնք ընդգրկում են 2010-2014 թվականների ժամանակային միջակայքը տարեկան կտրվածքով: Յուրաքանչյուր փոփոխականի համար ընդհանուր դիտարկումների քանակը (տվյալների շարքի երկարությունը) հավասար է 390-ի (դիտարկվել է 78 երկիր՝ յուրաքանչյուր երկրի համար 5 ժամանակահատված):

Աղյուսակ 3

ՀՀ դիտարկվող ցուցանիշներ (2010-2014 թթ.)

Ցուցանիշ/տարեթիվ	2010 թ.	2011 թ.	2012 թ.	2013 թ.	2014 թ.
Կառավարման արդյունավետության համաթիվ	-0.17	-0.10	-0.04	0.07	-0.17
Կոռուպցիայի ընկալման համաթիվ	26	26	34	36	37
Մարդկային զարգացվածության համաթիվ	72	72	72	73	73
Օրենքի գերակայության համաթիվ	-0.47	-0.42	-0.40	-0.31	-0.32
Կառավարման թափանցիկության համաթիվ	4.54	4.81	5.21	4.96	4.46
Կառավարության հաշվետվողականության համաթիվ	3.81	4.00	4.08	4.38	4.33

Աղյուսակ 3-ում ներկայացված են ՀՀ վերոնշյալ ցուցանիշները դինամիկայի մեջ: Ինչպես երևում է աղյուսակից, կառավարման արդյունա-

վետության համաթիվը դիտարկվող ժամանակահատվածում հիմնականում ունեցել է աճի միտում (բացառություն է 2014 թ.): Կոռուպցիայի ընկալման համաթիվի իմաստով դիտարկվող ողջ ժամանակահատվածում գրանցվել է դրական միտում, ինչը նշանակում է կոռուպցիայի ավելի ցածր մակարդակ: Պատկերը նույնն է մարդկային զարգացածության համաթիվի համար: Օրենքի գերակայության համաթիվը և կառավարության հաշվետվողականության համաթիվը դիտարկվող ժամանակահատվածում ընդհանուր առմամբ նույնպես աճել են (բացառությամբ 2014 թ.): Կառավարման թափանցիկության իմաստով դիտարկվող ժամանակահատվածում սկզբնապես գրանցվել է աճ (2010-2012 թթ.), այնուհետև հետընթաց (2013-2014 թթ.): Սակայն ընդհանուր առմամբ ժամանակաշրջանի վերջում վերոնշյալ համաթիվը նվազել է ժամանակաշրջանի սկզբի ցուցանիշի համեմատությամբ:

Աղյուսակ 4

ՀՀ դիտարկվող ցուցանիշների համեմատություն (2014 թ.)

Ցուցանիշ/երկիր	Հայաստան	Ադրբեջան	Վրաստան	Թուրքիա	Իրան	Ռուսաստան	Մոլդովա	Ուկրաինա	Բելառուսիա	Ղազախստան
Կառավարման արդյունավետության համաթիվ	-0.17	-0.92	0.48	0.38	-0.41	-0.08	0.38	0.38	-0.50	-0.02
Կոռուպցիայի ընկալման համաթիվ	37	29	52	45	27	27	35	26	31	29
Մարդկային զարգացածության համաթիվ	73	75	75	76	76	79	69	74	79	78
Օրենքի գերակայության համաթիվ	-0.32	0.61	0.20	0.04	-1.03	-0.71	0.27	0.79	-0.81	-0.55
Կառավարման թափանցիկության համաթիվ	4.46	4.27	4.70	4.44	3.24	3.98	3.97	3.64	-	4.46
Կառավարության հաշվետվողականության համաթիվ	4.33	4.39	4.32	4.58	3.50	4.00	4.01	3.61	-	4.58

Աղյուսակ 4-ում ներկայացված է ՀՀ ցուցանիշների (2014 թ.) համեմատությունը հարևան և ուրոշ հետխորհրդային երկրների հետ: Մուգ գույնով նշված է կոնկրետ ցուցանիշի գծով ամենացածր արդյունք ունեցող երկրին համապատասխանող բջիջը:

Գնահատման արդյունքները: Վերը նկարագրված մոդելի գնահատման արդյունքները ներկայացված են աղյուսակներ 5-ում և 6-ում:

Գնահատված մոդելների արդյունքների համեմատություն

Dependent Variable: Government Effectiveness	Model N_1		Model N_2		Model N_3		Model N_4		Model N_5	
	Coef.	Prob. (t-stat.)	Coef.	Prob. (t-stat.)	Coef.	Prob. (t-stat.)	Coef.	Prob. (t-stat.)	Coef.	Prob. (t-stat.)
Constant	-1.60	0.00	-2.62	0.00	-1.39	0.00	-1.73	0.00	-2.03	0.00
Corruption Perceptions Index	0.04	0.00	0.03	0.00	0.01	0.00	0.01	0.00	0.01	0.00
Human Development Index			0.02	0.00	0.01	0.00	0.01	0.00	0.01	0.00
Rule of Law Index					0.47	0.00	0.48	0.00	0.46	0.00
Transparency of Government Policymaking							0.10	0.00	0.07	0.00
Government Accountability Index									0.10	0.00
Prob. (F-statistic)	0.00		0.00		0.00		0.00		0.00	
Adjusted R-Squared	0.88		0.93		0.94		0.94		0.95	
Included Observations (Total Panel /balanced/ observations)	390		390		390		390		390	

Ինչպես պարզ է դառնում աղյուսակ 5-ից, բոլոր 5 մոդելների դեպքում էլ գնահատման արդյունքները վիճակագրորեն նշանակալի են, ստացված գործակիցները անշեղ են և ունակ: Մոդելների համեմատական աղյուսակից երևում է, որ 5-րդ մոդելը լավագույնն է այն իմաստով, որ «Adjusted R-Squared» ցուցանիշը առավելագույնն է և հավասար է 0.95-ի: Սա նշանակում է, որ մոդելում բացատրող փոփոխականները 95 տոկոսով բացատրում են կախյալ փոփոխականը:

Աղյուսակ 6-ում ներկայացված է 5-րդ մոդելի գնահատման արդյունքները:

Ինչպես պարզ է դառնում աղյուսակ 6-ից, կախյալ փոփոխականը ունի դրական կախվածություն բոլոր բացատրող փոփոխականներից: Մասնավորապես՝ կոռուպցիայի ընկալման համաթվի աճը (կոռուպցիայի ավելի ցածր մակարդակ) զուգորդվում է կառավարման արդյունավետության աճի (կառավարման արդյունավետության ավելի բարձր մակարդակ) հետ, ինչը ենթադրում է տրամաբանական կախվածություն: Նույնատիպ են նաև մյուս փոփոխականների ազդեցության ուղղությունները. մարդկային զարգացածության համաթվի աճը (մարդկային զարգացածության ավելի բարձր մակարդակ), օրենքի գերակայության համաթվի աճը (օրենքի գերակայության ավելի բարձր մակարդակ),

կառավարության հաշվետվողականության համաթվի աճը (կառավարման հաշվետվողականության ավելի բարձր մակարդակ) և կառավարման թափանցիկության համաթվի աճը (կառավարման ծրագրերում թափանցիկության ավելի բարձր մակարդակ) զուգորդվում են կառավարման արդյունավետության ավելի բարձր մակարդակի հետ: Այս կախվածությունները նույնպես ունեն առողջ տրամաբանական հիմք:

Աղյուսակ 6

Գնահատված մոդելի արդյունքները

Dependent Variable: GOVERNMENT_EFFECTIVENESS				
Method: Panel Least Squares				
Date: 02/05/17 Time: 13:25				
Sample: 2010 2014				
Periods included: 5				
Cross-sections included: 78				
Total panel (balanced) observations: 390				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
CORRUPTION_PERCEPTIONS_INDEX	0.009411	0.00172	5.48727	0.0
GOVERNMENT_ACCOUNTABILITY_INDEX	0.097982	0.02655	3.69092	0.0
TRANSPARENCY_OF_GOV_INDEX	0.070569	0.02237	3.15406	0.0
RULE_OF_LAW_INDEX	0.458608	0.03871	11.8488	0.0
HUMAN_DEVELOPMENT_INDEX	0.014482	0.00115	12.5576	0.0
C	-2.033243	0.15507	-13.1121	0.0
R-squared	0.955273	Mean dependent var	0.385378	
Adjusted R-squared	0.95469	S.D. dependent var	0.911925	
S.E. of regression	0.194113	Akaike info criterion	-0.42548	
Sum squared residuals	14.46911	Schwarz criterion	-0.36447	
Log likelihood	88.96946	Hannan-Quinn criter.	-0.4013	
F-statistic	1640.266	Durbin-Watson stat	0.291548	
Prob. (F-statistic)	0			

Այսպիսով, հասկանալու համար կոռուպցիայի ընկալման համաթվի փոփոխության ազդեցությունը կառավարման արդյունավետության մակարդակի վրա, կարելի է դիտարկել հետևյալ օրինակը:

Կոռուպցիայի ընկալման համաթվի 1 միավորով փոփոխությունը կհանգեցնի կառավարման արդյունավետության մակարդակի միջինը 0.01 միավոր փոփոխության (վերջինս տատանվում է [-2.5, 2.5] միջակայքում): Եթե դիտարկենք ՀՀ օրինակը 2014 թ. համար, ապա կոռուպցիայի ընկալման համաթվի 1 միավոր աճը՝ 37-ից 38 միավոր, կհանգեցնի կառավարման արդյունավետության մակարդակի միջինում 0.01 միավոր փոփոխության՝ -0.17-ից -0.16 միավորի (5.9 % աճ):

Եզրակացություն: Այսպիսով, երկրում առկա կոռուպցիան բավական մեծ բացասական ազդեցություն ունի կառավարման արդյունավետության վրա: Այս էֆեկտը վիճակագրորեն նշանակալի է և ծավալուն ուսումնասիրության առարկա է: Վերջինս կրճատելու համար անհրաժեշտ է լրամշակել առկա հակակոռուպցիոն քաղաքականությունը և այդ քաղաքականության իրականացմանը հաջորդող համակարգված մշտադիտարկումը: Այս ամենը կնպաստի կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը, ինչն էլ իր հերթին կխթանի տնտեսական ցուցանիշների աճը և, ի վերջո, կհանգեցնի հանրային բարեկեցության ավելի բարձր մակարդակի:

Բանալի բառեր – կոռուպցիա, կոռուպցիայի ընկալման համաթիվ, կառավարման արդյունավետություն, էկոնոմետրիկ գնահատական, պանելային տվյալներ

ГЕОРГИЙ АВЕТИСЯН – Влияние коррупции на эффективность управления. – В статье выведены некоторые оценки уровня коррупции в Армении в динамике, а также дан их сравнительный анализ с соответствующими показателями в ряде стран СНГ и Восточной Европы. Это позволяет выявить влияние индекса восприятия коррупции на эффективность управления. Чтобы преодолеть её негативное воздействие, сформулированы некоторые политические рекомендации.

Ключевые слова: коррупция, индекс восприятия коррупции, эффективность управления, эконометрическая оценка, панельные данные

GEORGI AVETISYAN – The Impact of Corruption on Governance Efficiency. – In the article, certain corruption level assessments in dynamics in RA, as well as certain comparative analyses between some CIS and Eastern European countries, are illustrated. The analysis enables to reveal the impact of corruption perceptions index on governance efficiency. To overcome the negative effect of the latter, some policy recommendations are stated.

Key words: corruption, corruption perceptions index, governance efficiency, econometric estimation, panel data